

ся за умови доведення агрономічної лісистості території до оптимального рівня, оскільки ерозійні процеси в таких умовах не спостерігаються.

Висновки. Функції лісу, як відомо, різноманітні, тому їх еколого-економічна оцінка повинна здійснюватись за домінуючою ознакою: землі лісового фонду – за ефектом від використання еталонних насаджень, які найбільш повно відбивають потенційні можливості лісорослинних умов; лісові насадження експлуатаційного призначення – за ефектом від використання деревини у період їх оцінки; соціальні і екологічні функції – за величиною ефекту від дії впливу даних функцій на підвищення ефективності суспільного виробництва і продуктивної сили праці.

УДК 332.64:630*52 *Ст. наук. співроб. Ю.М. Позивайло, канд. екон. наук;
проф. А.А. Строчинський, д-р с.-г. наук – Національний аграрний ун-т*

ОСОБЛИВОСТІ ТА НОРМАТИВИ ГРОШОВОЇ ОЦІНКИ ЛІСОВИХ ЗЕМЕЛЬ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Розглянуто особливості методики та результати експериментальних розрахунків нормативів грошової оцінки лісових земель Карпатського регіону.

Ключові слова: Карпати, лісові землі, грошова оцінка, методика, нормативи.

*Senior scientific employee Yu.M. Pozyvailo;
prof. A.A. Strochinskiy – National agriculture University*

Peculiarities and standards of Carpathians forest land monetary valuation

The peculiarities of method and experimental results of Carpathians forest land monetary valuation standards are discussed.

Keywords: Carpathians, forest land, monetary valuation, method, standards.

Запровадження грошової оцінки лісів передбачено чинним "Порядком ведення державного обліку лісів і державного лісового кадастру", затвердженим відповідною постановою Кабінету Міністрів України ще у 1995 році [1]. Проте на практиці положення про грошову оцінку лісів досі не реалізовано. Враховуючи незворотність переходу економіки України до ринкової моделі функціонування, потреба у запровадженні грошової оцінки лісових земель у практику лісового господарства є нагальною. Свідченням зростаючої актуальності проблеми є прийняття у 2003 році Верховною Радою України Закону України "Про оцінку земель" [2], який визначає правові, організаційні та методичні засади оцінки землі, порядок її здійснення та сфери застосування матеріалів оцінки.

У результаті здійснених науково-дослідних робіт у Національному аграрному університеті України опрацьовано методику нормативної грошової оцінки лісових земель, побудовану на засадах ринкової економіки з урахуванням сучасного стану економічних відносин в Україні взагалі та у лісовому секторі зокрема.

Відомо, що в країнах з ринковою економікою нормативна оцінка лісових земель здійснюється за формулою капіталізації періодичних ефектів, запропо-

нованою німецьким лісничим М. Фаустманом [3] на підставі даних про усі надходження від реалізації деревини від рубань головного та проміжного користування, іншої продукції та послуг, які можна отримати за умови раціонального господарювання за оборот рубання, а також даних про виробничі витрати, пов'язані зі створенням та вирощуванням лісонасаджень за увесь період.

Однак через низький рівень чинних в Україні такс на деревину лісових порід, що відпускається на пні, обчислені за формулою М. Фаустмана оцінки землі у більшості типів лісорослинних умов отримують невинновдано низькі або навіть від'ємні значення. Через це формула М. Фаустмана з практичних міркувань зараз є неприйнятною, а для оцінки лісових земель необхідно застосовувати паліативні методології, які мали б певне теоретичне підґрунтя і були б придатними з практичного погляду. При цьому можливі два принципово різні підходи: 1) оцінка з використанням спеціальних розрахункових або кадастрових цін, обчислених на підставі суспільно необхідних витрат на лісовирощування в гірших умовах виробництва; 2) з використанням чинних цін на продукцію та послуги лісового господарства. Оскільки ринкова економіка зазвичай оперує реальними величинами, другий варіант необхідно вважати більш обґрунтованим. Тому ми поклали його в основу опрацьованої нами методики нормативної грошової оцінки лісових земель України, згідно з якою оцінки обчислюються шляхом капіталізації нормативного середнього річного економічного ефекту за модифікованою формулою капіталізації щорічних ефектів:

$$K = \frac{r_{\text{деп}}}{p} \cdot k_1 \cdot k_2,$$

де: K – грошова оцінка 1 га лісових земель; $r_{\text{деп}}$ – нормативний середній річний економічний ефект від вирощування деревини, грн; k_1 – корегувальний коефіцієнт, який враховує ефект від використання недеревної продукції та природних корисних властивостей лісів; k_2 – корегувальний коефіцієнт, який враховує невідповідність фактичної лісистості території оптимальній; p – коефіцієнт капіталізації (0,02).

Базовою складовою формули є нормативний середній річний економічний ефект від вирощування деревини. Він визначається як різниця між середньою річною таксовою вартістю нормативних запасів деревини, що вирубується у порядку рубання головного користування і доглядових рубань у еталонному деревостані відповідного типу лісорослинних умов за оборот рубання і середніми річними нормативними виробничими витратами на створення та вирощування лісонасадження, обчисленими за методом відновної вартості також за оборот рубання. Еталонні деревостани типів лісорослинних умов визначаються за існуючими нормативами продуктивності деревостанів [4-6]. Вирубувана деревина оцінюється за чинними таксами на деревину лісових порід, що відпускається на пні.

Середні річні нормативні виробничі витрати мають обчислюватися на підставі нормативів витрат на увесь комплекс робіт, пов'язаних зі створенням та вирощуванням лісу. Оскільки такі нормативи відсутні, нормативні вироб-

нічі витрати обчислюються узагальнено на підставі річних планових даних форми №10-ЛГ "Звіт про виконання виробничого плану по лісовому господарству".

Оскільки цінність лісових земель як джерела отримання деревини залежить від їхньої родючості та місцеположення, оцінки диференціюються за типами лісорослинних умов, природно-кліматичними зонами, лісотаксовими поясами та розрядами лісових такс.

Господарська цінність лісів зумовлюється не тільки і навіть не стільки їхньою цінністю як джерела отримання деревини, але й у першу чергу клімато-утворювальними, середовищезахисними, санітарно-гігієнічними, оздоровчими та іншими соціально-економічними корисними властивостями. Визначення економічного ефекту від використання цих корисностей, а також від використання недеревної матеріальної продукції лісів через відсутність відповідних первинних даних та методичних розробок з їхнього обчислення зараз неможливе. Тому ефект від використання недеревних корисностей лісів на сучасному етапі можна враховувати лише узагальнено шляхом корегування оцінок відповідними коефіцієнтами, визначеними експертним шляхом. Зрозуміло, що ці коефіцієнти не можуть бути однаковими у лісах різного цільового призначення. Тому оцінки мають диференціюватися ще й за групами та категоріями захисності лісів; при цьому з метою спрощення лісооцінювальних робіт ліси першої групи доцільно поділити лише на ліси першої групи нижчого ступеня цінності, до яких віднести ліси тих категорій захисності, у яких лісоексплуатацію дозволено та ліси першої групи вищого ступеня цінності, тобто ліси, в яких лісоексплуатацію заборонено. Необхідно враховувати в розрахунках і ступінь забезпеченості регіону лісами, тому що цінність природного ресурсу зростає зі зростанням його дефіцитності. Коефіцієнт, що враховує дефіцитність лісів обчислюється як відношення оптимальної лісистості території до фактичної. Оскільки нормативи оптимальної лісистості опрацьовані за адміністративними областями і так само за адміністративними областями подано фактичну лісистість у матеріалах Державного лісового кадастру, оцінки мають диференціюватися ще й за адміністративними областями.

Особливості лісових земель Карпатського регіону як об'єкта грошової оцінки та специфіка наявних первинних даних спричиняють потребу внести деякі зміни у порядок і процедуру обчислення оцінок.

Найістотніші ускладнення виникають на початковому етапі роботи – визначенні нормативів продуктивності лісових земель. Справа в тому, що на відміну від рівнинних лісів, де типологічна характеристика таксаційної ділянки при лісовпорядкуванні обмежується, як правило, визначенням типу лісорослинних умов за Є.В. Алексєєвим – П.С. Погребняком, у Карпатах визначається ще й тип лісу. При цьому застосовується "Номенклатурно-систематичний список типів лісу Українських Карпат і прилеглих до них регіонів", складений І.Ф. Федцем, Р.Р. Возняком, В.П. Недашківським, З.Ю. Герушинським на підставі наукових праць І.Ф. Федця, З.Ю. Герушинського, П.І. Молоткова, Б.Ф. Остапенко та інших [7]. Згідно з цим списком, у Карпатах і прилеглих до них районах виділено 113 типів лісу, об'єднаних у групи в ме-

жах 16 типів лісорослинних умов. З них широко поширені (більше 25 тис. га) 13 типів лісу, середньо поширені (15-25 тис. га) 16 типів лісу, решта поширені рідко (3-15 тис. га), дуже рідко (0,1-3,0 тис. га), фрагментарно (до 100 га) та острівні типи (до 50 га).

Оскільки грошова оцінка лісових земель має здійснюватися на підставі матеріалів лісовпорядкування, лісотипологічна диференціація оцінок повинна співпадати з типологією, прийнятою при лісовпорядкуванні. Тому грошові оцінки лісових земель мають бути обчислені не тільки для кожного типу лісорослинних умов, яких у Карпатському регіоні згідно з "Номенклатурно-систематичним списком типів лісу Українських Карпат і прилеглих до них регіонів" налічується 16, а для усіх – 113 типів лісу. Саме ця обставина істотно ускладнює пошук еталонів продуктивності деревостанів. Аналіз джерел інформації щодо продуктивності лісових насаджень [4-6] засвідчив, що вони не є цілком придатними для оцінки лісових земель Карпатського регіону. Так, у таблицях продуктивності корінних деревостанів типів лісорослинних умов у різних природних зонах, складених в УкрНДІЛГА [5], інформація про ліси Карпатського регіону взагалі відсутня. Що ж до лісівничо-таксаційних параметрів оптимальних деревостанів, опрацьованих кафедрою лісової таксації та лісовпорядкування Національного аграрного університету [6], і таблиць ходу росту деревостанів [4], то перші з них містять дані, якими можна було б скористатися для оцінки лише 5, а другі – 6 типів лісорослинних умов із 16 без поділу на типи лісу. Враховуючи вирішальну роль гірських лісів у збереженні екологічної рівноваги у Карпатському регіоні, без урахування типів лісу застосування зазначених матеріалів з метою визначення нормативів продуктивності лісових земель Карпатського регіону було б невиправданим.

Виходячи з викладеного, для визначення нормативної продуктивності деревостанів у лісах Карпатського регіону доцільно скористатися таблицями продуктивності еталонних (корінних) деревостанів Українських Карпат і прилеглих до них районів, складених Г.Ф. Карпенком, А.І. Пітікиним та А.І. Івченком [7]. Перевага цих таблиць полягає в тому, що вони складені на підставі вивчення продуктивності корінних деревостанів типів лісу, які є переважно мішаними за породним складом і завдяки цьому найбільш біологічно стійкими та оптимальними в екологічному відношенні. До того ж ці таблиці узгоджені з номенклатурно-систематичним списком типів лісу Українських Карпат і прилеглих до них районів, який застосовується при лісовпорядкуванні, що забезпечує максимальну зручність при здійсненні лісооцінювальних робіт. У той же час необхідно звернути увагу на те, що зазначені таблиці містять лісівничо-таксаційні параметри корінних деревостанів не усіх 113 типів лісу, які виділені у Карпатському регіоні та занесені до номенклатурно-систематичного списку типів лісу, а лише 83. У зв'язку з цим постає проблема визначення грошових оцінок решти 30 типів лісу, яку на сучасному етапі можна вирішити лише шляхом прирівнювання до оцінок в інших, близьких за своїм продуктивним потенціалом типах. Можливі негативні наслідки вирішення проблеми у такий спосіб для практики не є принциповими,

оскільки з 30 зазначених типів лісу тільки два поширені рідко, решта – дуже рідко та фрагментарно.

Ще одним істотним недоліком цих таблиць є те, що вони не містять даних, потрібних для врахування в оцінках деревини від доглядових рубань. Тому, оцінку цієї деревини необхідно встановлювати шляхом відповідного корегування запасу деревини у віці головного рубання з урахуванням моделей загальної продуктивності лісових насаджень. За іншими ознаками обчислення грошових оцінок лісових земель Карпатського регіону нічим не відрізняється від аналогічних розрахунків для лісових земель інших регіонів України.

За наведеною методикою із застосуванням сучасних комп'ютерних технологій на кафедрі лісової таксації та лісовпорядкування Національного аграрного університету здійснено експериментальні розрахунки нормативних грошових оцінок 1га лісових земель у широко та середньо поширених типах лісу Карпатського регіону. У таблиці наведено отримані результати, а також для порівняння грошові оцінки лісових земель Полісся та Лісостепу України.

Табл. Грошова оцінка 1 га лісових земель, грн.

Регіон	II група лісів		I група лісів нижчого ступеня цінності		I група лісів вищого ступеня цінності	
	мін.	макс.	мін.	макс.	мін.	макс.
Карпати	608	23288	872	24808	1308	36251
Полісся	829	18229	957	19521	1659	33836
Лісостеп	1117	26582	1358	28404	2353	49234

Аналізуючи наведені дані, доходимо висновку, що обчислені оцінки за своїм рівнем узгоджуються між собою. Переважання абсолютної величини грошових оцінок лісових земель в умовах Лісостепу порівняно з іншими регіонами пояснюється впливом корегуючого коефіцієнта, що свідчить про невідповідність фактичної лісистості оптимальній. Після дослідно-виробничої перевірки ці нормативи необхідно рекомендувати для вирішення практичних питань, пов'язаних із використанням та відтворенням лісових земель та ресурсів.

Література

- 1. Нормативні** акти щодо ведення державного обліку лісів і державного лісового кадастру. – К.: Мінлісгосп України, 1995. – 35 с.
- 2. Закон** України "Про оцінку земель" / Урядовий кур'єр, 13 січня 2004 року, № 5.
- 3. Гейер Густав.** Руководство к оценке лесов. – С-Пб. – 1878. – 138 с.
- 4. Нормативно-справочные** материалы для таксации лесов Украины и Молдавии. – К.: Урожай, 1987. – 558 с.
- 5. Методические** указания по определению потенциальной производительности лесных земель и степени эффективного их использования. – Харьков: УкрНИИЛХА, 1973-71 с.
- 6. Модели** роста и продуктивность оптимальных древостоев. – К.: Изд-во УСХА, 1992. – 141 с.
- 7. Основные** положения по устройству лесов Ивано-Франковской области. – Ирпень, 1978. – 270 с.